

winkeliers, kappers enzovoort – onder hen zijn er velen die je alras lieten merken dat ze op je bezoek niet gesteld waren. Is dit een beklag? Integendeel, het is het vaststellen van harde feiten.¹

Op deze levenssituatie werd verschillend gereageerd: de een deed alsof hij er zich niets van aantrok en ging zijn nationaal-socialistische overtuiging des te fanatieker belijden, de ander bleef wel lid van de NSB maar dekte zich tegen de plagerijen en de tegenwerking die hij al door het dragen van het NSB-speldje ondervond: hij stak dat speldje niet meer op. Het hoofd van de afdeling financiën van het Hoofdkwartier uitte in de herfst van '41 de klacht, 'dat zo weinig leden van het hoofdkwartierpersoneel het insigne ook op de overjas dragen.'² Maar laat ons in juni '41 op een zaterdag waarop met *Volk en Vaderland* gecolporteed moet worden, een inspecteur van de NSB vergezellen bij een bezoek aan Nijmegen:

'Des middags heb ik mij naar het Kringhuis begeven om een onderzoek in te stellen naar de colportage. Het resultaat was droevig. Ik had de functionarissen van de districtsraad aangespoord om ook mede te colporteren. Bij telling van de Nijmeegse neuzen bleken mij er tien stuks aanwezig te zijn en ik heb deze nog eens extra aangespoord om te colporteren. Heden waren aanwezig van de genoemde tien: niemand. Bericht van verhindering had ook geen gezonden zodat ik dit moet gaan schuiven op lijdelijk verzet. Als er Districtsraad is, komen ze allen graag om gedurende twee-en-een-half uur te zwammen, maar als er buitenwerk te verzetten valt, ziet men geen mens.

De verdere opkomst van colporteurs was treurig. Nijmegen heeft ca. achthonderd leden, rekenen wij hier af voor de WA ca. honderd man, dan blijven er nog zevenhonderd over. Er hadden zich aangemeld in totaal negentien colporteurs en colportrices.'³

'De geest der blokleiders is over het algemeen verslapt', werd een jaar later, kort nadat het kader van de NSB Mussert trouw gezworen had, in het verslag van de kringraad der NSB in Den Haag opgemerkt. 'Een sprekend voorbeeld was', zo ging het verslag voort, 'de eedsaflegging. Waar vroeger alle leden toestroomden, was er nu een sterke achteruitgang waar te nemen, het was werkelijk bedroevend.'⁴

Twee dagen na die eedsaflegging werd in de propagandaraad van het Hoofdkwartier voorgesteld, een grote actie te gaan voeren om nieuwe leden

¹ *Volk en Vaderland*, 27 febr. 1942. ² NSB, Hoofdkwartierraad: notulen, 13 okt. 1941 (NSB, 38 c). ³ Rapport, 15 juni 1941, van de organisatie-inspecteur van de NSB-districten 8 en 9 (a.v., 1663). ⁴ NSB, Kringraad Den Haag: verslag, 8 juli 1942, van de vergadering op 7 juli (a.v., 1080).